

Handbook of Return Migration

Edited by Russell King and Katie Kuschminder,
Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2022

KLENNER Zoltán¹

A nemzetközi migráció egy érdekes területével, a származási országba visszavándorlással foglalkozó Russel King és Katie Kuschminder által szerkesztett, és 2022 őszén megjelent kötetben több terület szakértője tárgyalja a témát, szerencsésen ötvözve a különböző szakterületek szemléletmódját. A könyv empirikus, politikai és elméleti nézőpontból is megközelíti a visszavándorlás jelenségét. E megközelítések szintetizálása azt a célt szolgálja, hogy általános, de annál részletesebb betekintést adjon a kérdésbe.

A téma könyvtárnyi szakirodalmából aránylag kevés mű foglalkozik a nemzetközi migrációban részt vevők származási országukba való visszatérésével, bár a migránsok jelentős része hosszabb-rövidebb idő után hazatér szülőföldjére. A szerzők kísérletet sem tesznek a visszavándorlás egységes definíciójának meghatározására, hanem az egyes fejezetek alkotói saját megközelítésüket juttatják érvényre az általuk írt részekben (azok között csak laza kapcsolat van), így az olvasóra marad a feladat, hogy a részekből maga rakja össze a visszavándorlás lehetséges meghatározását. Különösen nagyra értékelhető a könyvnek a különböző szakterületek integrációjára való törekvése, amely a közgazdaságtan, a politikatudomány, az antropológia, a jog, a földrajz, a szociológia, a filozófia, a nyelvészettudomány, a szociális munka és az oktatástudomány szempontjait is megjeleníti.

A kötet négy jól elkülöníthető részre bontható, amelyek a visszavándorlást különböző nézőpontokból vizsgálják. Az első rész, amely *A visszavándorlás elmélete és koncepciói* címet viseli, a visszavándorlás megközelítésének különböző aspektusait tekinti át. A bevezetést követő első fejezet (a kötetben a második fejezet) szerzője, Jackline Wahba a közgazdaságtan szemszögéből veszi górcső alá a jelenséget. Megállapítja, hogy ezt a területet korábban már kisajátították maguknak a különböző közgazdaságtani megközelítések, amelyek az ok-okozati összefüggéseket kutatják (mikro- és makrogazdasági modell, a duális munkaerőpiac elmélete stb.). A jövőbeni kutatásoknak inkább valamilyen általános érvényű megközelítést kellene alkalmaznia úgy, hogy figyelembe veszik a mikro- és makroökonómiai szempontokat is.

A következő fejezet szerzője, Özge Bilgili azt az álláspontot képviseli, hogy a visszavándorlásra vonatkozó döntés meghozatalára és a folyamat megvalósítására is

¹ R. őrnagy, tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bevándorlási Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: klenner.zoltan@uni-nke.hu

jelentős hatással van a transznacionalizmus, mivel a visszatérésről szóló döntés meghozatala végső pontot jelöl az egész vándorlás folyamata során.

Russel King és Aija Lulle az általuk jegyzett fejezetben a *genderkérdést* vizsgálja a hatalom szemszögéből. A fejezet szerzőpárosa szerint a nőkre nem jellemző a visszavándorlás, míg a férfiak sokkal gyakrabban választják azt, mert eleve gyakrabban kerülnek olyan helyzetbe, amikor a visszavándorlás mint opció egyáltalán szóba jöhet.

Az ötödik fejezetben Marta Bivan Erdal és Ceri Oeppen azt vizsgálja, hogy mennyire jellemzi a visszavándorlást az önkéntesség, vagyis az önálló döntések meghozatala. A két szerző amellet érvel, hogy az értékek, mint például a család, a hatalmi struktúrák stb., alapvetően befolyásolják a visszavándorlás során ezt az önkénteséget.

A következő, hatodik fejezet különös címet visel: *Departheid, vagyis az illegális migránsok embertelen kezelésének újrapolitizálása az úgynevezett liberális demokráciákban*. A fejezet szerzője, Barak Kalir definiálja is a fogalmat, mégpedig a következőképpen: a *departheid* azt a jelenséget testesíti meg, amikor az irreguláris migránsokat (a szerző az illegális migráns kifejezést használja) a különböző országok megpróbálják eltávolítani nemzeti területükről. A folyamat jellemzője, hogy olyan embereket „állít elő”, akik védtelenek és könnyen kizsákmányolhatók. A *departheid* folyamata három különböző lépésből áll: az első rögtön az adott országba való belépéssel megvalósul, mivel az országok már előzetesen megtagadhatják a belépést azok előtt, akiket gyanúsnak tartanak, és ezáltal illegálissá nyilvánítják a cselekményt. A második lépés az ország területén valósul meg, ahol az irreguláris migránsokat speciális zónákba, táborokba, idegenrendészeti őrizet végrehajtására szolgáló helyekre gyűjtik. A harmadik lépés a távozásukkor valósul meg, amikor hatalmi eszközökkel az ország önkéntes elhagyására kényszerítik az irreguláris migránsokat.

A következő, hetedik fejezetet Farid Miah jegyzi. A fejezet olvasásakor megfogalmazódhat bennünk, hogy ez a rész inkább kitekintés, mivel kifejezetten a rövid távú mobilitással foglalkozik, és nem közvetlenül a migrációval. Rövid távú mobilitásról elsősorban turizmus, zarándoklat vagy családi látogatás esetében beszélhetünk, illetve így tesz maga a szerző is.

A kötet második része az első fejezetben tárgyalt témákat ismerteti esettanulmányok formájában, ez a rész (nyolcadik fejezet) az Ine Lietaert által jegyzett szakasszal kezdődik, amelyben a szerző a jog átpolitizáltságáról és az AVR-ek² szerepéről értekezik.

Ezek után a következő (kilencedik) fejezet közvetlenül a visszavándorlás politikáját és gazdaságtanát vitatja meg, beleértve a különböző rasszok, illetve a posztkoloniális társadalmak jellegzetességeit. A témát tovább tárgyalva a tizedik fejezet

² *Assisted Voluntary Return*, támogatott önkéntes hazatérés.

az Európai Unió 2008-ban elfogadott úgynevezett visszatérési irányelvét³ elemzi. A kötet e részének fejezetei az EU visszatérési szabályozását tárgyalják, jellemzően azt, hogy miként próbálja meg az EU jogszabályi alapra helyezni a visszavándorlást, illetve jelen esetben pontosabb fogalomhasználatnak tűnik a visszatérés kifejezés használata.

A további fejezetek (tizenegyedik fejezet) egy speciális témát érintenek: a holland bevándorlási ipart. A szerző bevándorlási iparként határozza meg azt az egyre növekvő számú résztvevővel rendelkező vállalkozói kört, amely profitot termel a személyek migrációjának elősegítésével, és amely cselekmény egyben azt is jelenti, hogy a bevándorlási ipar szereplői érdekelték ügyfeleik számának gyarapításában, vagyis a visszavándorlók újratermelésében. A fejezet szerzőjének az a véleménye, hogy Hollandia megfelelő alany a bevándorlási ipar bemutatására, mivel itt már régóta jelen van elegendő kapacitás a visszatérés elősegítésére. Ez látszódik a holland visszatérési adatokon is, amely az egyik legnagyobb értéket mutatja az EU tagállamai között. Az azonban elmondható, hogy nagy a szakadék azok között, akiknél elrendelték az ország elhagyását, és azok között, akik tényleg el is hagyták.

A tizenkettedik fejezet kissé elvontabb témát világít meg, mert a fenntartható visszatérés kérdését tárgyalja, amely jellemzően az asszisztált visszatérési és integrációs programok keretében valósul meg. Ezek a programok rendszerint előkészítik a visszatérést és az anyagi, valamint társadalmi reintegrációt, amelyhez pszichológiai támogatást is biztosítanak. A könyv második részének záró fejezete (tizenharmadik fejezet) a visszavándorlás terén megnyilvánuló migráció jellegzetességeit ismerteti.

A kötet harmadik részének bevezető fejezete (tizennegyedik fejezet) a reintegrációs stratégiák irodalmát ismerteti, vagyis azt, hogy miként fejlődtek ezek az elmúlt években, illetve a Covid-19-pandémia hatását az úgynevezett rejtett visszavándorlás jelenségének kialakulására. A következő fejezet a munkavállalási célú migráció, valamint a visszavándorlás és a nyugdíjazás közötti kapcsolatot tanulmányozza.

A tizenhatodik fejezetben Zana Vathi a visszavándorlás lelki egészségre gyakorolt hatását elemzi. A szerző megállapítja, hogy mostanában a migrációval foglalkozó szerzők igyekeznek nagyobb hangsúlyt fektetni a visszavándorlók jóllétére és társadalmi beilleszkedésére.

Példaértékűnek tarthatjuk, hogy a könyv külön fejezetet szentel (tizenhetedik fejezet) a gyermekek visszavándorlásának, illetve a gyermekek visszavándorlásában szerepet vállaló szervezeteknek. A fejezet szerzője azt is vizsgálja, hogy mennyire élik meg a gyermekek visszavándorlásként saját migrációjukat (visszatérésüket).

A következő fejezetek a tanulási célú migrációt (tizennyolcadik fejezet), illetve a nyugdíjaskorúak migrációját tárgyalják (tizenkilencedik fejezet). A két fejezet sajátossága, hogy mindkettő az észak-dél viszonylatban vizsgálja a jelenséget, de

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról.

a megvalósuló migráció iránya ellentétes. A tanulmányi célú migráció délről indul, és északra tart, míg a nyugdíjasok migrációjának célja inkább a déli félteke. A diákok migrációjával foglalkozó fejezet nem európai példákat hoz fel. Ezután a kötet a diaszpórával és a rá jellemző visszavándorlással foglalkozik, vagyis azzal a mozzanattal, amikor a visszavándorlók már sokadik generációt képviselve térnek vissza őseik hazájába.

A kötet negyedik része a visszavándorlás és a társadalmi-gazdasági fejlődés kapcsolatát elemzi. Ez a rész nemcsak a gazdasági fejlődés jellemzőit vizsgálja, hanem olyan mind ez idáig keveset kutatott területet is tárgyal, mint a tudástranszfer, amelynek során a visszavándorlók származási országa is profitál a migráns vándorlása során megszerzett tudásából. Ennek a résznek az utolsó fejezete (huszonegyedik fejezet) a visszavándorlás folyamatának vállalkozásindításra és fejlődésre kifejtett hatását kutatja. A könyv eme része eltávolodik az európai jelenségek vizsgálatától, és elsősorban az afrikai kontinensről és Ázsiából származó példákat mutat be.

A vaskos kézikönyv elolvasása javasolható általában a migrációval bármilyen formában foglalkozó szakembereknek, hiszen olyan multidiszciplináris megközelítést alkalmaz, amely több tudományág képviselőjének is hasznára válhat, továbbá oktatási célra is kiválóan használható. A rendészettudományi, migrációs rendészeti szempontból leginkább hasznos részek azok, amelyek a visszatérést megelőző irreguláris migráció jelenségével, illetve a kényszerített visszatérés módozataival foglalkoznak, amelyek az EU tagállamainak migrációs politikájában is meghatározó szerepet kapnak.

IRODALOMJEGYZÉK

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról.

KING, Russell – KUSCHMINDER, Katie szerk. (2022): *Handbook of Return Migration*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. Online: <https://doi.org/10.4337/9781839100055>